

HANS

KÜNG

IS DE

KERK

NOG TE

REDDEN?

Hans Küng

IS DE KERK NOG TE
REDDEN?

Tweede druk

Uitgeverij
Ten Have

Inhoud

Waarom ik dit nu schrijf	11
I. EEN ZIEKE, MAAR OOK DOODZIEKE KERK?	
<i>De huidige stand van zaken</i>	21
1. Zo kan het niet verdergaan	21
2. Verval van de kerkelijke structuren	23
3. De mislukte restauratiepolitiek van twee pausen	27
4. Van een 'winterachtige' naar een zieke kerk	29
5. Koortsaanvallen	31
6. Zeven reacties op de ziekte van de kerk	37
7. Bisschoppen, die openstaan voor dialoog	39
8. Bisschoppen, die de dialoog weigeren	43
9. Diagnostiek en therapie vereist	47
10. Sterfhulp of reanimatie	48
11. Kerkgeschiedenis als anamnese	52
12. Is traditie of vooruitgang het waarheidscriterium?	55
13. Christelijker moeten de christelijke kerken zijn	57
14. Een bedenkelijke momentopname	60
15. De andere kerk	62

II. DIAGNOSTIEK VAN HET ROMEINSE SYSTEEM

<i>Anamnesen en diagnoses</i>	65
1. Petrus – de eerste paus?	66
2. Romeinse machtsaanspraak – al vroeg geproclameerd	70
3. De eerste werkelijke paus en zijn op Rome gerichte ideologie	72
4. Dwalende pausen, pauselijke vervalsingen en pausprocessen	75
5. Onheilige vaders en opgedrongen hervormingen	79
6. Van het Romeinse principe naar het Romeinse systeem	82
7. Het Romeinse systeem splijt de ene christenheid	85
8. Hoe de open wond helen?	87

III. KIEMEN VAN EEN CHRONISCHE ZIEKTE

<i>Bevindingen en therapieën</i>	90
1. Het Romeinse machts- en waarheidsmonopolie	91
2. Juridisme en klerikalisme	94
3. Seks- en vrouwvijandigheid	96
4. Bereidheid tot geweld en kruistochtmentaliteit	99
5. Omslag van pauselijke wereldmacht naar pauselijke onmacht	102
6. De weigering om te hervormen	105
7. De Reformatie: het radicale antwoord op de onwil om te hervormen	108

IV. REHABILITATIE MET TERUGSLAGEN

<i>Drijfveren en tegenkrachten op weg naar de moderniteit</i>	112
1. Rehabilitatie vereist	112
2. Een schijnrehabilitatie: het concilie van de Contrareformatie	114

3. Rooms-katholieke tegenwereld tegenover de moderniteit	116
4. Eerste virus: vijandige houding van de kerk tegenover de wetenschap	118
5. Terugval: Charles Darwin	120
6. Tweede virus: vijandige houding van de kerk tegenover de vooruitgang	121
7. Terugslag: de pil	124
8. Derde virus: vijandige houding van de kerk tegenover de democratie	126
9. Terugslagen: voorliefde voor autoritaire regimes	129
10. Vierde virus: rooms-katholieke restauratiedrang	130
11. Terugslagen: <i>Index</i> van de volksverdomming	133
12. Romeinse systeem in frontale aanval tegen de moderniteit	135
13. Terugslagen: Rome en het communistische China	137
14. Analyse van de ziektegeschiedenis alleen geldig voor de westerse wereld	139

V. GROTE REDDINGSACTIE

<i>Reformatie en moderniteit slechts half binnengehaald</i>	142
---	-----

1. Hoe de kerk redden? Tussen modernisme en antimodernisme	142
2. Pius XII – een heilige paus?	144
3. Herleving van de kerk: Johannes XXIII	147
4. Twee succesvolle paradigmawisselingen: Vaticanum II	149
5. In plaats van vernieuwing restauratie: Paulus VI	151
6. Terugval in de voorconciiliaire constellatie: Johannes Paulus II	153
7. <i>Santo subito?</i> Maciel, wonderen, heiligeninflatie	156
8. Waarom bisschoppen zwijgen	163

9. Het monddood maken van het episcopaat	166
10. Hoe men <i>modo Romano</i> carrière kan maken?	168
11. Een façadekerk	172
12. Nieuwtestamentisch leidmotief voor de sanering van de kerkleiding	176
13. Drie petrinische beloften – drie pauselijke verzoeken	179

VI. OECUMENISCHE THERAPIE

<i>Reddingsmaatregelen</i>	183
1. Osteoporose van het kerkelijke systeem?	183
2. Autoritaire systemen kunnen imploderen	185
3. Norm voor de kerkhervorming: geen zelf gefabriceerd kerkrecht, maar dat van de Bijbel	189
4. De kerk moet haar kernfuncties versterken en tegelijk haar maatschappelijke verantwoordelijkheid nemen	192
5. De paus moet zich om gemeenschap met de kerk bekommeren	194
6. De Romeinse curie niet elimineren, maar volgens het evangelie hervormen	199
7. In plaats van vriendjespolitiek meer competent geschoold personeel	201
8. Glasnost en perestrojka voor de kerkelijke financiën	207
9. De inquisitie niet hervormen, maar afschaffen	214
10. Alle vormen van repressie opheffen	217
11. Het kerkrecht niet alleen verbeteren, maar grondig vernieuwen	220
12. Priesters en bisschoppen toestaan om te huwen	224
13. Vrouwen toegang geven tot alle kerkelijke ambten	226

14. Geestelijkheid en leken bij de bisschopskeuze opnieuw inschakelen	229
15. Tafelgemeenschap van katholieke en protestantse christenen niet langer wren	230
16. Echte oecumenische toenadering en samenwerking zonder uitvluchten en taboes	233
17. Is in geval van nood dwangbehandeling vereist?	237
18. Met het oog op een reconvalescentie	244
TOT SLOT: HET VISIOEN BLIJFT	247
Dankwoord	250
Over de auteur	252
Boeken ter verdieping	254

I. Een zieke, maar ook doodzieke kerk?

De huidige stand van zaken

1. Zo kan het niet verdergaan

‘Zo kan het toch niet verdergaan met onze kerk! “Zij daarboven”, “zij in Rome” maken de hele kerk kapot!’ Dergelijke verbitterde, ja, verontwaardigde en vertwijfelde zinnen waren de laatste maanden vaak te horen in zowel Europa als Amerika – en heel nadrukkelijk op de Zweiter Ökumenischer Kirchentag in München in mei 2010.

‘De alternatieven zijn: berusting, een gekunstelde of in elk geval met weinig hartzeer aanvaarde inkrimping tot een kleine gemeenschap van “overtuigde christenen”, of de wil en de moed tot een nieuwe onderneming,’ zo sprak na deze kerkendag Alois Glück, de helderziende en moedige voorzitter van het zdk. Hij drukte daarmee de zorg en de hoop van velen uit, juist ook van de meest betrokken kerkleden. Maar bij de katholieke bisschoppen vond hij pas later weerklank. Velen van hen gaan openlijk door op de oude voet. Vandaar de frustratie, de woede en vaak ook de vertwijfeling bij juist de meest trouwe katholieken, die het Tweede Vaticaans Concilie nog niet vergeten zijn.

Ja, de katholieke kerk zit in de diepste vertrouwenscrisis sinds de Reformatie. En niemand kan ontkennen dat Joseph Ratzinger, de huidige paus, in het hart van deze crisis staat – dat moet men nu toch ook in Duitsland zien. Ratzinger is weliswaar afkomstig

uit het land van de Reformatie, maar woont sinds dertig jaar in het pauselijke Rome en heeft de crisis niet de wereld uit geholpen, maar verscherpt. Als paus Benedictus XVI had hij de kans om het Tweede Vaticaans Concilie met zijn toekomstgerichte impulsen ook in het Vaticaan tot kompas te maken en moedig de hervormingen te bespoedigen. In plaats daarvan relativeert hij de concilieteksten en interpreteert ze reactionair en tegen de geest van de concilievaders in – ja, hij stelde zich zelfs nadrukkelijk op tegen het Oecumenische Concilie, dat volgens de grote katholieke traditie de hoogste autoriteit in de katholieke kerk vertegenwoordigt:

– Hij heeft buiten de katholieke kerk illegaal gewijde bisschoppen van de traditionalistische Piusbroederschap, die het concilie op belangrijke punten weerspreken, onvoorwaardelijk weer in de kerk opgenomen.

– Hij bevordert met alle middelen de middeleeuwse tridentijnse ritus en voert zelfs regelmatig de mis op in het Latijn met de rug naar het volk.

– Hij wakkert een diep wantrouwen aan tegen de protestantse kerken, doordat hij net als eerder beweert dat het geen kerken zijn in de eigenlijke zin van het woord.

– Hij houdt zich niet aan de in officiële oecumenische documenten (ARCIC) geschetste toenadering tot de anglicaanse kerk, maar probeert conservatieve getrouwde anglicaanse geestelijken naar de rooms-katholieke kerk te lokken door hen niet te verplichten tot het celibaat.

– Hij heeft door benoeming van anticonciliaire topbeambten (in het staatssecretariaat, de liturgiecongregatie, de Bisschoppenconferentie e.d.) en reactionaire bisschoppen in de hele wereld de concilievijandige krachten in de katholieke kerk versterkt.

Paus Ratzinger lijkt zich door zijn *faux pas*, grove missers, in toenemende mate te vervreemden van de grote meerderheid van het kerkvolk in ons land, dat zich toch al nooit veel om Rome

heeft bekommerd en zich in het beste geval met de plaatselijke gemeente en een goede pastor en misschien ook nog de plaatselijke bisschop identificeert. De paus wordt in zijn anticonciliaire politiek echter gesteund door de Romeinse curie, waarin men de conciliair gezinde krachten heeft geïsoleerd en geëlimineerd. In de tijd na het concilie heeft men opnieuw een zeer efficiënt propaganda-apparaat opgebouwd, dat geheel ten dienste staat van de Romeinse persoonlijkheidscultus. De moderne massamedia (televisie, internet en YouTube) worden systematisch, professioneel en succesvol voor de eigen belangen ingezet. Als men de grote masabijeenkomsten bekijkt, vooral tijdens de pausreizen, dan zou je kunnen denken dat het goed gaat met deze kerk. Maar beslissend is de vraag: wat is hier façade en wat werkelijkheid? Ter plaatse ziet het er in elk geval anders uit.

2. Verval van de kerkelijke structuren

Natuurlijk ontken ik op geen enkele wijze het immense werk dat in heel de wereld wordt verricht in plaatselijke gemeenten: de onvermoeibare pastorale en sociale inzet van talloze priesters en leken, mannen zowel als vrouwen. Ik ben dergelijke uiterst geloofwaardige geloofsgetuigen in de afgelopen jaren steeds weer tegengekomen. Waar zou de Duitse kerk vandaag de dag zijn zonder dit onvermoeibare engagement? Hoevelen van hen voelen zich niet van bovenaf, door de Romeinse politiek, theologie en discipline eerder gehinderd dan gestimuleerd! Vanuit de hele wereld kan men klachten horen over het verval van de traditionele kerkelijke structuren, die door de jaren heen en ten dele door de eeuwen heen waren opgebouwd.

Ook persoonlijk voel ik me hierdoor geraakt. Ik denk aan de drastische afbouw van het pastoraat in niet alleen de universiteits-

stad Tübingen, maar in het gehele bisdom Rottenburg-Stuttgart. Hetzelfde geldt voor mijn Zwitserse moederstad Sursee bij Luzern, waarnaar ik elk jaar in de zomer terugkeer en waar ik van oudsher voega in de eucharistie. Ik beleef daar steeds minder plezier aan. Want wat stelde ik in augustus 2010 vast? Hier zijn een paar trieste momentopnamen:

- De stadsparochie Sursee had door de eeuwen heen altijd minstens vier gewijde geestelijken (*Vierherren*). Maar tegenwoordig hebben ze niet eens meer een gewijde pastoor, maar wordt de parochie geleid door een lekentheoloog en een diaken, Markus Heil, die een uitstekende pastoor zou zijn, maar als getrouwd man nu eenmaal niet tot priester mocht worden gewijd. Niettemin verricht hij met zijn team uitmuntend werk, al moet hij voor de eucharistie teruggrijpen op gepensioneerd priesters – zolang die er nog zijn. De celibataire geestelijkheid lijkt ook in Zwitserland tot uitsterven te zijn veroordeeld. Niemand, in Sursee en elders, weet hoe het verder moet met de regelmatige viering van de eucharistie.
- De kapucijnen, die sinds het begin van de zeventiende eeuw een machtige ondersteuning zijn geweest voor de zielszorg, moesten hun klooster in Sursee net als elders wegens gebrek aan opvolgers sluiten en verkopen. Ook in het bisdom zijn nieuwe kandidaten voor het priesterschap zeldzaam.
- De nabijgelegen theologische faculteit van Luzern, waaruit in de vorige eeuw de universiteit ontstond, vreest voor haar voortbestaan. Wegens teruglopende studentenaantallen zijn politici van plan om deze faculteit ten behoeve van een gezondheidsfaculteit samen te voegen met de katholieke theologische faculteit in Fribourg of de protestantse theologische faculteit in Zürich. Er zijn in Zwitserland te weinig katholieke studenten en relatief veel opleidingen.
- De bevoegde bisschop van Bazel, Kurt Koch, was weinig geliefd vanwege zijn trouw aan Rome en zijn oppositie tegen het

beproefde Zwitserse staatskerkrecht met een sterke vertegenwoordiging van leken. Ook zijn jarenlange conflict met een kerkelijke gemeente na de willekeurige afzetting van hun pastoor maakte hem niet populair. Koch verliet eind juli 2010 als op de vlucht zijn bisdom. Later werd vanuit Rome zijn aftreden aangekondigd, waar hij zonder problemen tot hoofd van het Secretariaat voor de Eenheid van Christenen werd benoemd. Over hem zullen we nog spreken als we het over Rome hebben. Iedereen hoopt dat de door het domkapittel verkozen nieuwe jonge bisschop Felix Gmür, die in januari 2011 zijn ambt aanvaardde, zich beter van zijn taak zal kwijten.

De toestand van de katholieke kerk in mijn moederstad is kenmerkend voor veel andere kerkelijke gemeenten in de wereld. Bij de verkiezing van de nieuwe bisschop van Bazel is 'voelbaar hoeveel mensen onze kerk reeds innerlijk hebben afgeschreven', schreef de gemeentelider van Sursee voorafgaand aan zijn verkiezing. 'Misschien merken we ook in onszelf dat zich toen en daar berusting van ons meester heeft gemaakt. Berusting in de gedachte dat alles toch blijft zoals het is.'

De verzwakking van de kerk schrijdt ook in andere werelddelen voort. Tienduizenden priesters hebben na het Tweede Vaticaans Concilie hun ambt opgegeven, vooral vanwege de celibaatsverplichting. De nieuwe aanwas van priesters, maar ook van ordeleden, zusters en lekenbroeders, is zowel in kwantitatieve als kwalitatieve zin afgenomen. Berusting en frustratie breiden zich uit onder geestelijken, en juist ook onder de meest actieve leden van de kerk. Velen voelen zich in de steek gelaten en lijden aan het onvermogen van de kerk tot hervormingen. In veel bisdommen zijn er steeds meer lege godshuizen, priesterseminaries en pastorieën. In veel landen worden kerkelijke gemeenten vanwege een gebrek aan priesters, vaak tegen hun wil, samengevoegd tot enorme pastorale eenheden, waarin de weinige priesters die er zijn volstrekt

overbelast worden, en slechts gedaan wordt alsof er sprake is van kerkelijke hervorming.

Kanon 515 van het kerkelijk wetboek geeft elke bisschop de onbeperkte macht om parochies op te richten en te sluiten. Deze kanon werd onlangs geciteerd door het hoogste gerechtshof van de Romeinse curie. Het was bedoeld als ondersteuning voor bisschoppen zoals kardinaal Sean O'Malley uit Boston, en gericht tegen de tien parochies die door hem waren opgeheven en in hoger beroep waren gegaan bij de Heilige Stoel – tevergeefs natuurlijk! Sindsdien zegt men in de Verenigde Staten (en helaas niet alleen daar): 'No parish is safe – Geen parochie is veilig.' Ze zijn misschien veilig voor plundersaars en dieven, maar niet voor 'rationaliserende' bisdommen en Romeinse kerkoversten. Ze geven liever de eucharistieviering op, het hart van de nieuwtestamentische gemeente, dan de middeleeuwse celibaatwet. Tenslotte spaart men zo niet alleen priesters uit, maar ook geld. Zo heeft bisschop Richard Lennon in zijn bisdom Cleveland/Ohio 27 parochies gesloten en is hij van plan om 41 andere samen te voegen tot 18 grotere parochies. Ook hier tekenden de betrokkenen hoger beroep aan in Rome – gezien de ondoorzichtige bureaucratie daar, vergeefse moeite. In Duitsland typeert men deze fusies van kerkelijke parochies wel als 'christenvervolging van bovenaf'.

Ik denk dat een theoloog als Joseph Ratzinger, die al meer dan dertig jaar aan het Vaticaanse hof verblijft, nauwelijks kan begrijpen hoeveel pijn het me doet als ik tijdens de zondagse viering in mijn moederstad, waarbij ik vroeger een volle kerk aantrof, nu slechts enkele tientallen mensen voor me zie. Dat is niet alleen, zoals van Romeinse zijde steeds wordt beweerd, het gevolg van de toenemende secularisatie. Het is ook een gevolg van een fatale binnenkerkelijke ontwikkeling waarvoor Rome verantwoordelijk is. Niettemin vind je op allerlei plaatsen actieve katholieke jeugdgroepen en een goed functionerend gemeentelven dat gedragen

wordt door dappere vrouwen en mannen van de gemeente. Maar de kerk lijkt steeds meer uit het bewustzijn van de jongere generaties te verdwijnen. Men ergert zich niet eens meer aan de wereldvreemde toestanden van de hiërarchie inzake de vele vragen van moraal en dogma. Men interesseert zich niet meer voor de kerk, ze is in het leven van veel jonge mensen onbelangrijk geworden. Maar in het Vaticaan merkt men daar nauwelijks iets van. Daar beroemt men zich nog steeds op de vele pelgrims, ook al zijn velen van hen niet meer dan toeristen. Ten onrechte ziet men in Rome de pauselijke jongerenbijeenkomsten als representatief voor de jeugd.

3. De mislukte restauratiepolitiek van twee pausen

Het verbaast me iedere keer weer dat ook seculiere tijdgenoten, die zichzelf niet tot een kerk rekenen, en esthetiserende intellectuelen zich laten verblinden door de opnieuw tot leven gewekte barokke pracht en praal en de mediagenieke liturgische ensceneringen, waarmee men in Rome probeert te laten zien dat de kerk levenskrachtig is en dat de positie van de paus onbetwist is. Maar alle sacrale pronkzucht kan niet verhullen dat de restauratiepolitiek van Johannes Paulus II en Benedictus XVI over het geheel genomen op een mislukking is uitgelopen. De pauselijke optredens, reizen en leerdocumenten slagen er niet in om de opvattingen van de meerderheid van de katholieken in controversiële kwesties te veranderen naar de zin van de Romeinse doctrine. En zelfs pauselijke jongerenbijeenkomsten, die bezocht worden door conservatieve charismatische groeperingen en bevorderd worden door traditionalistische organisaties, kunnen de kerkverlating niet stoppen en leiden niet tot meer roepingen tot het priesterschap. Zelfs in het bisdom Rottenburg-Stuttgart, dat bekendstaat om

zijn openheid, zijn van januari tot half november 2010 in totaal 17.169 diepteleurgestelde katholieken, dat wil zeggen 0,9 procent van het totaal, uitgetreden.

De hierboven geschetste verzwakking van de kerk is in de afgelopen drie decennia ver voortgeschreden. Maar het werd in belangrijke mate als een onveranderlijk lot gezien, morrend weliswaar en klagend, maar ten slotte toch in overgave aan God of de paus. De publieke opinie werd pas opgeschrikt door de zich opstapelende en ten hemel schreiende seksschandalen rond de clerus – ja, vooral door het misbruik van duizenden kinderen en jongeren door geestelijken in de Verenigde Staten, Ierland, België, Duitsland en andere landen – in combinatie met een nooit eerder vertoonde bestuurs- en vertrouwenscrisis.

Niet verzwegen mag worden dat de wereldwijd ondernomen verhulling van seksmisdriften door geestelijken werd aangestuurd door de Geloofscongregatie in Rome, die van 1981 tot 2005 onder leiding stond van Joseph Ratzinger. Want al onder Johannes Paulus II werd onder strenge geheimhouding informatie over dergelijke gevallen verzameld. Op 18 mei 2001 zond Ratzinger een plechtig schrijven over deze zware misdrijven (*Epistula de delictis gravioribus*) aan alle bisschoppen. Daarin werden de gevallen van misbruik onder pauselijke geheimhouding (*secretum pontificium*) geplaatst, waarbij overtreding tot zware kerkelijke straffen kan leiden. Dit schrijven werd tot nu toe niet ingetrokken.

Daarom eisen velen terecht een persoonlijk *mea culpa* van de toenmalige prefecten en de huidige paus. Maar helaas liet hij in de Stille Week van 2010 deze kans aan zich voorbijgaan. In plaats daarvan liet hij op paaszondag 2010 in een nog niet eerder vertoonde pijnlijke ceremonie aan het begin van de plechtige mis toe dat de decaan van het kardinaalscollege, kardinaal Angelo Sodano, de vroegere staatssecretaris, *urbi et orbi* zijn onschuld onderstreepte. Juist Sodano is echter wegens pijnlijke verwickelin-